

hias · avisa

sammen om et bedre miljø

Hvor lang er reisa?

se side 4 og 5

Plumbo-Lars gjør det
side 3

Vi tester ny diett
side 6

Glad vinner
side 5

Innsyn

- gode resultater
- småsamlernytt
- konkurranse

LEDER

Et skritt foran?

Morten Finborud, administrerende direktør

Hamarregionen er på full fart ut av startblokk etter tiår med planlegging. Øvelsen heter regional utvikling, og politikerne har lagt ambisiøse planer for sterk vekst både i folketall og aktivitet. SMAT- planen, som strekker seg fram til 2030, sier at boligveksten bør konsentreres om eksisterende tettsteder, og har pekt på områder for næringsutvikling fra Rudshøgda via Nydal og Trehørningen til Sørli i Stange.

Vår visjon er «Et skritt foran». Sammen med verdigrunnlaget «miljøbevisst, pålitelig, handlekraftig» gir det gode ledetråder for hvordan vi skal ta vare på vår rolle i denne utviklingen. Trygt og godt vann, transport og behandling av avløpsvann, og gode avfalls løsninger er en forutsetning for at regionen skal kunne innfri politikernes vekstambisjoner.

Felles planer med eierkommunene er et viktig virkemiddel for å være i forkant. I høst skal en ny avfallsplan behandles i kommunestyrene. Her er utgangspunktet godt (se sak til høyre), men mulighetene for å lage et enda bedre tjenestetilbud og utnytte verdiene i avfallet bedre, er mange. Hias har sikret seg arealer for framtidig utvikling midt i et av de framtidige utviklingsområdene for næring på Gaalaas.

For vann og avløp er arbeidet med ny felles plan nettopp startet for Hiasanleggene og de delene av kommunenes infrastruktur som har betydning for Hias. Dette blir en viktig plan hvor ambisjonsnivået 30 til 50 år fram i tid må tas med i betraktningen. Viktige spørsmål blir hvordan regionen skal løse vann og avløp for en «ny by» på Tangen, og sikre vannforsyning for videre vekst i Brumunddal og de sørlige delene av Ringsaker. Transportsystemet for avløp og renseanlegget i Ottestad må også tilpasses nye rammebetingelser og ambisjonsnivået for videre utvikling i regionen.

Vi skal ligge et skritt foran med løsninger som er pålitelige og miljømessig gode. Samtidig skal løsningene bidra til at regionen er konkurransedyktig. Det betyr at vi må etterstrebe en utvikling i takt med veksten i regionen.

Det blir behov for handlekraft de kommende årene!

Hias blant de beste på renovasjon

Hias kommer veldig bra ut i en ny undersøkelse hvor 22 virksomheter og renovasjonstjenestene for 2,3 millioner innbyggere i Norge er sammenlignet.

Vi var bedre enn gjennomsnittet på alle områder vi ble vurdert på. Og vi var den nest beste når det gjelder å ha effektiv drift.

Vi er også langt bedre enn gjennomsnittet når det gjelder å ha et effektivt renovasjonssystem. Begge deler slår positivt ut på gebyrnivået. Det ligger nemlig lavere enn snittet for alle som deltok i undersøkelsen.

Løsningen Hias har med hvor ofte vi henter avfall, hva og hvordan, skåret vi også godt over middels på.

De områdene der vi ligger på gjennomsnittet er kundetilfredshet, miljøstandard og arbeidsmiljø.

For to år siden var vi med på samme undersøkelse for første gang. Vi har blitt bedre siden den gang. Vi skal nå i gang med å se på hele innsamlingsløsningen vår. Da blir resultatene fra denne undersøkelsen viktig å ta med seg.

Renovasjon er basert på sjølkost. Det vil si at kommunene og Hias ikke har lov til å tjene på renovasjonstjenesten. I snitt bruker norske husholdninger 0,4 prosent av sitt totale budsjettet på renovasjon, ifølge forbrukerundersøkelsen til Statistisk sentralbyrå.

Fast lørdagsåpent på Stavsberg

Som en prøveordning, er det åpent hver lørdag på Stavsberg gjenvinningsstasjon til og med 22. desember i år. Åpningstida er fra klokka 09 til 14.

Stavsberg er en mye brukt stasjon, og det er begrenset med plass der. Vil du unngå mye trafikk, er det lurt å reise på andre dager enn mandager. Et alternativ er å reise for eksempel til gjenvinningsstasjonen i Stange som ligger på Ljøstadværet, Heggvin på grensa mellom Hamar og Løten eller Brumunddal på vestsida av byen.

HIAS-AVISA NR. 2-2012

Utgiver:

Ansvarlig redaktør:

Redaksjonen:

Skribent, layout:

Utgis til husstander i Hamar, Løten, Ringsaker og Stange.

Avisa trykkes på papir som er 100% resirkulert

Vinnere av forrige konkurranse:

Hias IKS, Postboks 4065, 2306 Hamar. Tlf: 62 54 37 00

E-post: post@hias.no **internett:** www.hias.no

Morten Finborud

Lise Brodal (redaktør) Helge Bryhni, Hege Skjønhaug, Erik Bøhleng, Gjermund Sørensen og Karine Bogsti

Karine Bogsti

Turid Jensbak, Brumunddal
Odd Arne Østli, Tangen
Guri Mork, Moelv
Lars Ivar Bråthen, Løten

Trykk: GRØSET™

- Det er riktig for miljøet

Plumbo-Lars oppfordrer oss til å resirkulere både i annonser og på TV. Men hvor flink er han selv? Og hva slags forhold har vokalistene i Plumbo egentlig til avløp?

- Jeg var litt slapp i begynnelsen da kildesorteringa startet. Men nå går restavfall der det skal, og våtorganisk og glass og metall i de bøttene de skal, så jeg synes jeg er flink, sier vestfoldingen Lars Erik Blokkhus.

Han er en av de «tilfeldig sammenraskte kjendisene» som Didrik Solli Tangen sier det i musikkvideoen «We can do more». Videoen har gått på TV, og er sett av hundretusener på Youtube (wecandomore.no). I den oppfordres vi til å kildesortere med en solid dose humor og ironi, kjent for noen fra Ylvis sine musikkvideoer.

Lars Erik liker ikke forsøpling, og synes det er ålreit å stille opp for å få oss til å resirkulere mest mulig.

- Kildesortering og gjenvinning er riktig for miljøet, sier han.

FORHOLD TIL AVLØP

I Hias jobber vi med avløp, og da må vi jo bare spørre:

- Hva er ditt forhold til avløp?
- Ikke annet at jeg spiller i Plumbo, og så renser jeg det iblant. Det var tilfeldig at vi valgte navnet Plumbo, forteller vokalistene.

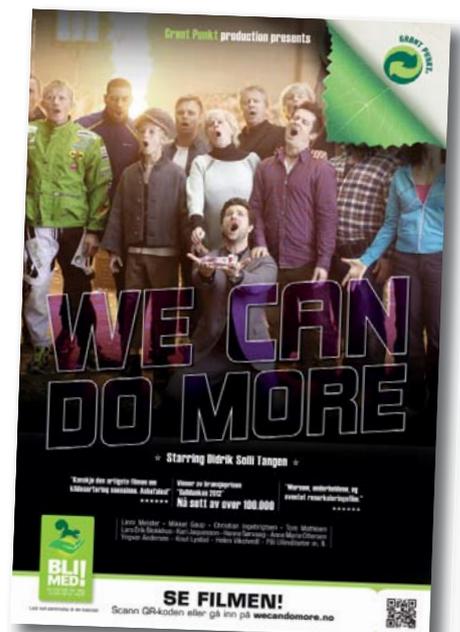
Bandet holdt på med øving og tenkte på navn, da de fikk øye på ei Plumbo-flaske i samme lokale. Slik kom ideen. Hadde det vært ei Zalo-flaske, kunne det like gjerne vært det som ble navnet.

MØKKAMANN

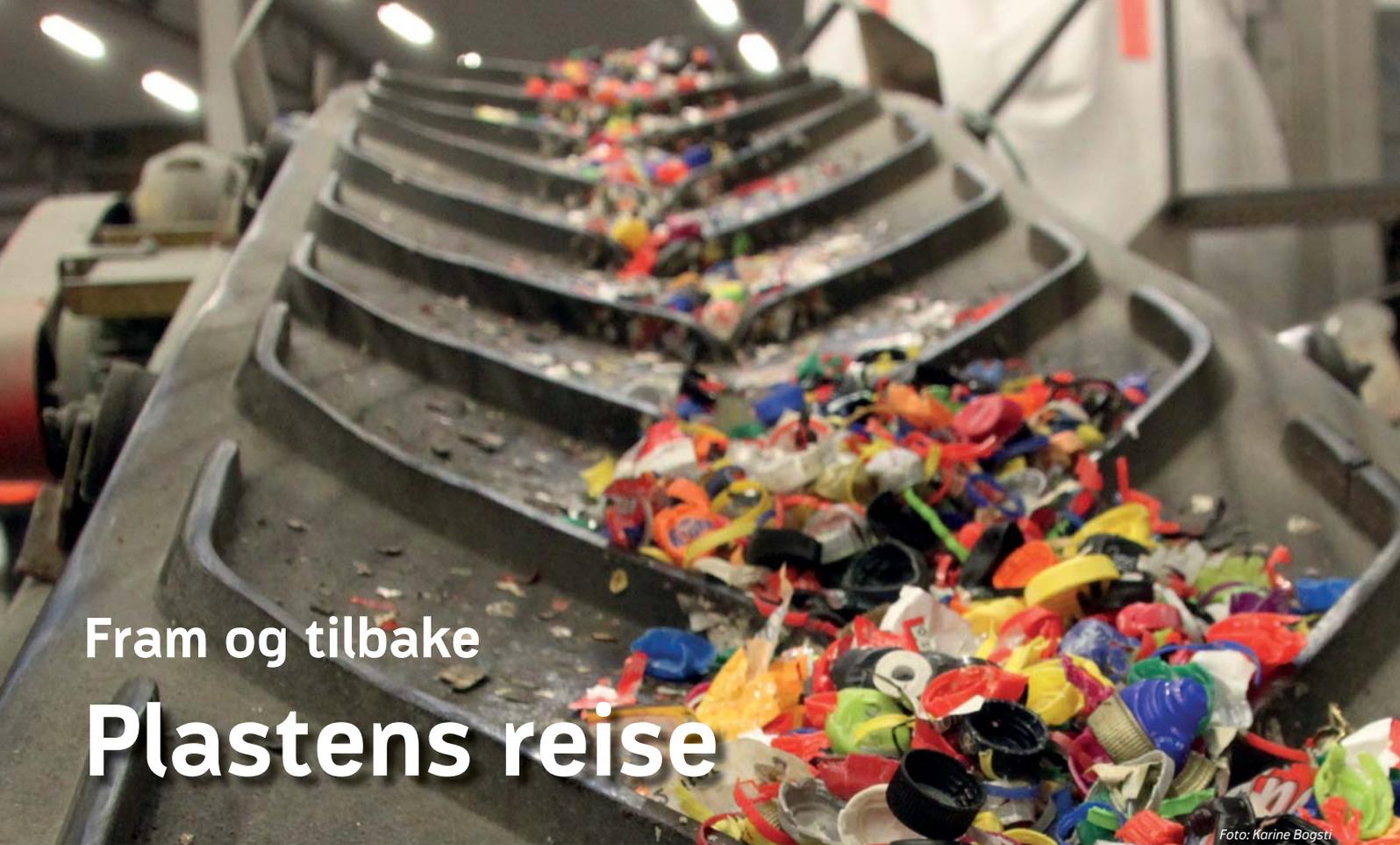
Låta som Plumbo slo igjennom for fullt med, var «Møkkamann». Hvem er han egentlig, han som bor langt inni skauen og er på leit etter kjerringa si?

- Den er ikke tilegnet noen. Men alle bygder har hver sin møkkamann, og

som en kjenner igjen, sier Plumbo-Lars. Skal tro om Møkkamann er en som resirkulerer?

Lars Erik Blokkhus er en av flere kjendiser i musikkvideoen *We can do more*. Se den på wecandomore.no

Fram og tilbake Plastens reise

Foto: Karine Bogsti

Plasten du sorterer sendes til Sverige og Tyskland for gjenvinning. Hvorfor er det slik?

I en hall sør for Gøteborg treffer ei infrarød stråle ei tom ketchupflaske. Den fyker i stor fart gjennom lufta, og havner på et nytt bånd. Så venter kverna som gjør den om til små, ettertrakta plastbiter. Flaska hadde selskap med ei servelatpakke, ei kremtube og plasten rundt et fotoapparat på reisa fra Hedmarken. Nå blir de skilt og skal ut på hver sin forunderlige tur videre.

Reisa startet langt under bakken i land som Saudi-Arabia, Iran, Canada, Russland, Kina eller kanskje Nordsjøen. Plast lages nemlig av olje og gass. Det at den kan formes og støpes i utallige varianter, gjør den ettertraktet. Bare se rundt deg. Kjøkkenutstyr, elektronikk, klær, møbler, leker, flasker, biler og emballasje. Uten plast ville dagens biler vært minst 200 kilo tyngre. På sykehus reddes liv med slanger laget av plast. En hverdag uten mobil er utenkelig for mange.

MADE IN NORWAY?

Veldig få av tingene vi kjøper på butikken i dag er laget i Norge. Gradvis er Made in Norway erstattet med made in Asia og Europa. Kina alene står for en fjerdedel av verdens plastproduksjon. Europa har 21 prosent av markedet, hvor Tyskland er det landet som bruker mest plast. Her i landet etterspørres

bare noen få presenter av det plastvolumet som Tyskland gjør.

Siden vi produserer få forbruksting sjøl, kjøper utallige båter og trailerlass mot Norge hver dag med varer, enten laget av plast, eller pakket inn i plast. De fraktes ut til lagre og butikker, før vi kjøper hjem med det vi har handlet fra butikken.

SPARER 1700 TONN CO₂

Når skruene er ute av plastposen, shampooflaska tom og isen i boksen spist opp, er dine valg viktig for hvordan plastens reise skal ende. Har du det i restavfallet, blir det brent. Da blir det varme til bruk her og nå, og aske. Har du det i plastsekken, vil over 75 prosent av det smeltes om til nye plastprodukter.

Det krever mindre energi å lage ny plast av gammel, enn å hente olje opp fra berggrunnen og raffinere den. Det gir også mindre CO₂-utslipp, sjøl om en tar med at plasten i dag kjøres til resirkulering i Sverige og Tyskland.

Bare her på Hedmarken sparte vi naturen for utslipp av 1700 tonn CO₂ i fjor, på å kjøre plasten til resirkulering i stedet for å brenne den. Det er medregnet energien som må til for å brenne noe annet som erstatning for plastvarmen. 850 biler slipper ut like mye CO₂ på ett år. 2/3 av plasttransporten

går med tog. Resten transporteres med biler. Siden Norge kjøper såpass mye fra utlandet, er det god tilgang på trailere som har plass til den brukte plasten tilbake. Plasten reiser tilbake til markedene hvor det meste av den kom fra.

STOR ETTERSPORSEL I EUROPA

Lenger sør er resirkulert plast god butikk.

- I Europa er det større etterspørsel etter plast enn det er tilgang. Prisene stiger. Det blir stadig mindre gap mellom prisen på ny og resirkulert plast, sier direktør Jörgen Sabel i Swerec, fabriken som resirkulerer nær halvparten av den norske husholdningsplasten, og også svensk og dansk plast.

Vi blir stadig flere mennesker. Vi har bare en jordklode å leve av og på. Det er kanskje den viktigste grunnen til å la plasten gjøre mest mulig nytte for seg, før den er så utslitt at den kan brennes. En kilo resirkulert plast, sparer uttak av to kilo råolje fra berggrunnen. Slik får også kommende generasjoner glede av oljen, og ikke bare vi som lever i dag. En liten innsats hjemme blir en stor innsats til glede for alle. Som musikeren Odd Børretzen sier det; «- Min innsats er bare en dråpe i havet» sier mange og dropper å sortere. Uten dråper i havet, ville det ikke vært noe hav».

Plasten sendes til fire fabrikker

Plasten vi har i plastsekken hjemme består av mange ulike typer. Det gjør den mer krevende å sortere enn f. eks. ensartet plast fra næringslivet. Det nærmeste anlegget som både sorterer og resirkulerer husholdningsplast i dag, er Swerec sør for Gøteborg. De er eneste anlegg av det slaget i Sverige. De tar imot 40 prosent av den norske husholdningsplasten som sorteres, vaskes og kvernes for videre salg. Resten av den norske plasten fordeles på tre anlegg i Tyskland.

Disse fire anleggene ga beste pris for plasten til Grønt Punkt, som håndterer plastreturen i Norge. Grønt Punkt har valgt flere plastmottakere for å være sikret at flere kan ta imot om det blir stopp ved ett anlegg. Det skjedde da anlegget i Sverige brant for noen år siden.

Foto: Nicolas Tourenne

Kaldt vann og tørk

Vi vil ha ren og tørr plastemballasje i plastsekken. Det meste av emballasjen er ren når den er tom. Skitten plastemballasje skylles i kaldt vann og kan rengjøres med oppvaskbørsten. Bruk sunn fornuft. Er det for krevende å rengjøre emballasjen ordentlig, så gjør den bedre nytte i restavfallet.

Mye lages av resirkulert plast, f.eks:

Hva skal i plastsekken?

JA TAKK: Poser, folie, begre, kanner, bokser og flasker av plast. For eksempel: Shampooflasker, kaffeposer, ostepakker, rømmebegre, vaskemiddelflasker og bæreposer.

NEI TAKK: Plastprodukter som ikke er emballasje, f.eks. leker, hagemøbler, bøtter, hageslanger, isopor, og flasker og kanner som har inneholdt oljeprodukter, ekstremt brannfarlig eller giftig avfall. Ta det med på gjenvinningsstasjonen, så hjelper vi deg å sortere der.

Få hjelp til å sortere på nettsiden www.sortere.no

Foto: Lise Brodal

Vi prøver dietten: sulteføring og boblefest

Glem lavkarbo og Grete Roede. På renseanlegget går det i dietten «ingen-luft og boblefest» om dagen. Det blir noen feite av, og feite husdyr, det er gull verdt.

Foto: Karine Bogsti

Det er mye næring i vannet som spyles ned i vasker, doer og sluk. På 60-tallet levde alger i Mjøsa godt på dette. Det ga grønt vann med vond lukt og smak, og truet dyrelivet i vannet. Nå tas næringa ut av avløpsvannet før det sendes ut i Mjøsa igjen.

På renseanlegget i Stange er det egne husdyr som gjør en viktig del av denne jobben. De er bitte små, og lever naturlig i vannet. Der spiser de blant annet næringsstoffet fosfor som er veldig viktig å få ut av vannet. De tar ut godt over halvparten av fosforet fra avløpsvannet. I disse dager får noen av husdyra spesialbehandling i et eget

testanlegg.

- Vi prøver nå ut en familie bakterier som oppfører seg slik at når de får lite luft, så slipper de fosforet. Når de så får mye luft igjen, så tar de opp mye mer fosfor, forteller doktoringeniør Torgeir Saltnes i Hias (bildet).

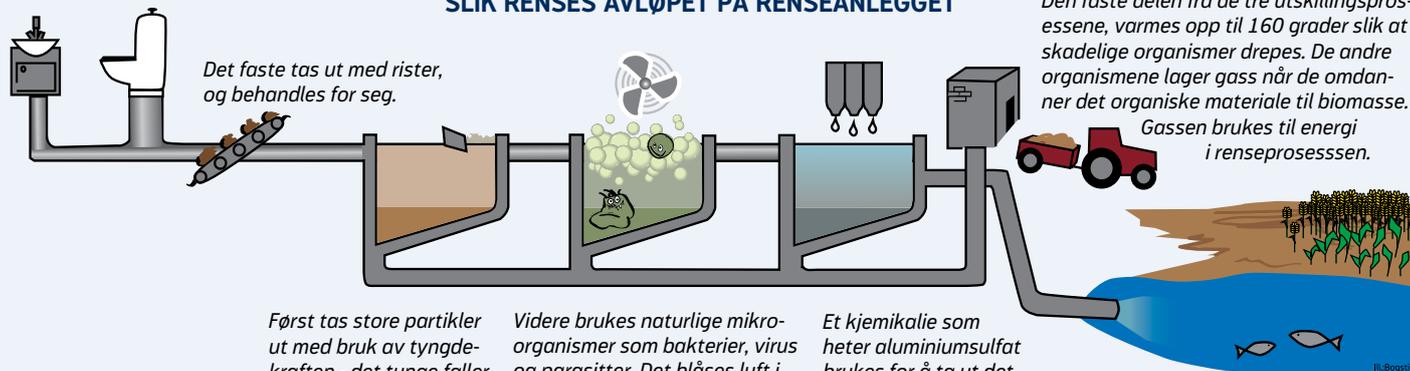
Når bakteriene tas ut av vannet, følger dermed mer fosfor med. Det gjør at en kan bruke mindre kjemikalier i neste omgang for å få ut fosforet. Det er bra for landbruksjorda hvor den faste delen fra rensinga spres. Når fosforet bindes til kjemikaliet, er det vanskelig for plantene å få tak i det i jorda.

- Når vi får skilt ut mer av fosforet

uten kjemikalier, blir det mer som er lett tilgjengelig for plantene. Da kan det brukes mer presist der det trengs i gjødslinga, og blir mer verdt, sier Saltnes.

Alt som er levende må ha fosfor. Matprodusentene gir det til plantene ved å gjødsle med husdyrmøkk og kunstig framstilt gjødsel, kunstgjødsel. Jo flere mennesker vi blir på jorda, jo mer rift blir det om fosforen. Det merkes på kunstgjødselprisen. Det gjelder derfor å utnytte mest mulig av fosforen vi mennesker også gir fra oss gjennom avløpet. Da er det kjekt at det finnes bio-P bakterier som kan gjøre en effektiv jobb for oss.

SLIK RENSES AVLØPET PÅ RENSEANLEGGET

Vant 10 000,- på denne

- Jeg bruker aldri vinne, sier
Trude Gjengstø Ottinsen (23)
fra Ridabu.

Men tror du ikke det var nettopp hennes kartongkubbe som ble trukket ut i høst i returkartonglotteriet?

Dermed vanker det 10 000 kroner i premie til den flinke kildesorteren.

Trude er den tredje i år fra Hedmarken som har blitt trukket ut i det landsdekkende lotteriet. I mai ble Monica Nysveen Dynna fra Brumunddal trukket ut, og i mars vanket det 10 000 kroner på Mona Johansen, også fra Brumunddal.

Siste år har vinnere kommet fra både Hamar, Stange, Løten og Ringsaker.

KANSKJE DEG NESTE GANG?

Alt du trenger gjøre for å være med, er:

1. Skulle drikkekartongene (melk, juice, saus, pudding) i kaldt vann og la de tørke.
2. Brette minimum seks stykker og ha de inn i en sjuende. Er det tut med plastkork, gjør det ingenting om det stikker litt utenfor.
3. Skrive tydelig navn og telefonnummer til den du vil skal være med i trekningen, enten deg selv, barn, organisasjon etc.
4. Levere drikkekartongen på småsamler eller gjenvinningsstasjonen.

Småsamler på flyttefot

VIKASENTERET I STANGE

Etter ønske fra grunneier er småsamleren ved Vikasenteret i Ottestad fjernet. Det er satt opp en midlertidig løsning med containere (bildet) ved det gamle posthuset/ krysset Postvegen/Hagavegen som erstatning. Det er også en småsamler ved Kiwi-butikken i Bekkelaget, like ved lyskrysset.

FURNESVEGEN I HAMAR

Hamar kommune skal bygge ut området rundt bensinstasjonen i Furnesvegen rundt Børstad idrettspark. Småsamleren er derfor fjernet en periode. Vi håper at den skal komme på plass igjen ved idrettsparken når innkjøringa er ferdig. Enn så lenge finnes det alternative småsamler på for eksempel på Johannesløkka/Statoil ved CC, eller ved Hempa barnehage på Børstad/Disen.

NYDALEN I RINGSAKER

Småsamleren i Nydalen vil bli flyttet før jul etter ønske fra grunneier.

Informasjon om ny plassering kommer på våre nettsider www.hias.no når det er klart.

På www.hias.no og sortere.no finner du kart over alle Hias sine småsamler.

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr.: _____ Poststed: _____

Telefon: _____

(der vi kan nå deg på dagtid)

Svarfrist: 20. desember 2012

Hias IKS
Svarsending 5325
0094 Oslo

Herlig vann fra springen

I forrige Hias-avis etterlyste vi oppskrifter på hvordan servere vann fra springen på spennende vis. Vi har fått inn gode tips, blant annet ett med frisk mintsmaak. Gå inn på vår Facebook-side www.facebook.com/hiasiks eller www.hias.no for å se tipsene, og del gjerne flere.

Hjelp oss å ta vare på husdyra på renseanlegget og fisken i Mjøsa. Ikke fôr dem på medisiner, maling og andre miljøgifter. Lever medisiner du skal kaste på apotek, og maling og andre skadelige stoffer på gjenvinningsstasjonen. Les mer om hvilke stoffer som er skadelig for vår egen helse og miljø på www.erdetfarlig.no

Så mye mat kaster vi i året

Det var mange som fikk seg en a-ha opplevelse da vi viste fram dette bordet under Pultost- og akevitt-dagene i Løten. Bordet inneholder like mye mat som hver og en av oss kaster i snitt i året. Mengden er drøye 50 kilo, og tilsvarer hver fjerde handlepose vi bærer fra butikken. Det er lite økonomisk å ha maten i våtorganisk pose i stedet for magen. På matvett.no får du tips om hva du kan gjøre for å kaste mindre.

FLERE PAPIRPOSER?

Du får nye poser til våtorganisk avfall ved å henge en gul lapp med beskjed på beholderen din. Renovatøren gir deg nye ved tømming. Bruk den gule lappen som fulgte med årets tømmekalender, eller skriv en egen og heng godt synlig for renovatør. Nye plast- og papirposer fås også på gjenvinningsstasjonen, kommunens servicekontor og hos Hias i Vangsvengen 143, Hamar.

Gratis renovasjon i ett år?

Nå har du muligheten til å skaffe deg GRATIS renovasjonsordning for ett år.

Hias IKS inviterer alle sine lesere til å være med på konkurransen. Svar på de 3 spørsmålene, fyll ut kupongen på motsatt side med navn og adresse, og legg svarsendingen i nærmeste postkasse i dag. Vi har betalt portoen for deg.

Vi trekker fire vinnere i hver utgave av avisa (se s. 2).

Lykke til !

Svarfrist: 20. desember 2012

Hvorfor tester vi ut ny diett på renseanlegget?

- Husdyra våre har blitt alt for tykke
- Det er nylig installert større luftrør
- For å få ut mer fosfor som plantene lett kan ta opp

Spares det CO₂-utslipp på å resirkulere plast fra husholdningene slik det gjøres i dag?

- Ja
- Nei
- Det går opp i opp med alternativet å brenne plasten

Hvorfor kalte bandet Plumbo seg det navnet?

- Det stod ei Plumboflaske i øvingslokalet
- Vokalist Lars Erik Blokkhus jobber på avløpsrenseanlegg
- Det er første bokstaver i alle bandmedlemmenes navn